

Teknoloji Toplumunda Kaygı

Anxiety in The Society of Technology

Tufan Çötök*

Öz

Temel bir kavram olan kaygıyı muhtelif yönleri ile ele almak mümkün olmakla birlikte, günümüzde teknolojik dünyanın yarattığı bağlamından soyutlayarak açıklamak bugün için çok mümkün görünmemektedir. Teknolojinin getirdiği aletler bağlamında insanın yaşadığı teknoloji topumu, bir tür kaygı toplumdur ve bu kaygı, yine teknolojinin yarattığı “birikme ve çokluk”tan beslenir. Böyle bir dünya, teknoloji ile kuşatılmış ve tüketimin adeta bir ideoloji olarak dayatıldığı dünyada “neyi neden seçmeliyim” sorusuyla karşı karşıya kalan insanın en temel yaşama durumu olmuştur. Teknolojinin kaygıyı yaratmasına aşağıdaki gerekçeler sunulabilir:

- Teknolojinin nesnelere uzun süreli kullanıma uygun değildir.
- Nesne, karşılamayı vaat ettiği fonksiyondan daha farklı ve fazla bir şeydir.
- Tüketici nesnenin cazibesine kapılır.
- Tüketim nesnelere yaşamı kolaylaştırırken güçleştiren bir mantığa sahiptir.
- Aynı fonksiyonlara sahip nesnelere çoktur.
- Nesneye ulaşım süreci, yani alışverişin kendisi bir ritüel haline gelmiştir.
- Teknolojik nesnelere çokluğu, gerçeklik algımızı deforme eder.

Buna karşılık, teknolojinin yarattığı kaygıyı yaşamdan fazla bir şey haline getirmemek bir teknolojik bilinç ile mümkün olabilir. Teknolojik bilinç ise şu öğelerden meydana gelir: Kendini bilmek, ihtiyaç, sosyo-ekonomik analiz, teknoloji okur-yazarlığı, tüketim ahlakı ve tercih.

Anahtar Kelimeler: Teknoloji, Kaygı, Tüketim

* Yrd. Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü
(tcotok@sakarya.edu.tr)

Abstract

While it is possible to deal with the concept of anxiety in various respects, it does not seem quite possible to explain it in isolation from the situation today's technological world created. The technological society in which people live is a kind of anxiety society and this anxiety is fed from the "accumulation and multiplicity" that technology itself created. Such a world is one surrounded by technology and has been a fundamental living situation of a human being who, in a world that consumption is imposed as an ideology, faces with the question "what and why am I supposed to choose?" The reasons of how technology creates anxiety can be put as follows:

- a. Objects of technology are inappropriate to long-term use.
- b. An object is more than the function it promises to satisfy.
- c. A consumer is attracted by the charm of an object.
- d. Objects of consumption complicate life while making it easier.
- e. There are many objects that have the same function.
- f. The process of reaching an object i.e. shopping itself has become a ritual.
- g. The multiplicity of technological objects deforms our perception of reality.

On the other hand, to prevent the anxiety that technology creates from being something more than life itself is only possible through a technological consciousness. The latter consists of the following elements: knowing thyself, need, socio-economic analysis, technological literacy, ethics of consuming and choice.

Keywords: Technology, Anxiety, Consumption

Giriş

Yaşadığımız dünya, teknolojik bir dünyadır. Teknolojik dünyayı karakterize eden hayatımızın her alanında mevcut nesnelere çokluğu vardır. Çokluk, tüketimin olduğu her alanda mevcuttur ve bu tüketim nesnelere, tüketim ilişkilerinde bir takım değişiklikler yaratmıştır. Teknolojik verilerle donanmış tüketim nesnelere klasik üretim ilişkileri ile meydana gelmiş nesnelere farklı bir dünya yaratmıştır. Bu dünyada ihtiyaç arzuya, var olmak sahip olmaya, tercih de seçim veya istemeye dönüşmüştür. Bu dönüşüm, yeni tüketim ilişkileri içinde var olduğu teknolojik dünyada kaygının nedenidir. “Günümüzde insanlar kaygıdan bahsederken, cinsellik, evlilik ve çocuk yetiştirme gibi eskiden seçime bağlı olduğu düşünülmemeyen meselelerde bile artık seçim yapmalarının istendiği görüşünü dile getiriyorlar” (Salecl, 2014a: 60) derken, seçme ediminin hemen hemen bütün insani varoluş alanlarına taşındığını belirtmektedir. Farklı disiplinler ve açıklamaların nesnesi olmakla birlikte, kaygı kavramı günümüzün gerçekliği olan teknolojinin yarattığı ilişkiler bağlamında açıklanabilir.

Bununla birlikte çok temel bir yaşama durumu olmasından dolayı kavramın neliği ve niteliği hakkında çeşitli alanlardan düşünürler tarafından verimli tartışmalar yapılmıştır. Bu durum bizatihi kaygı kavramından kaynaklanır. Çünkü ilk bakışta apaçık görülebileceği üzere, onun psikolojik, sosyolojik, ekonomik vb. boyutları söz konusudur. Çalışma, kavramı felsefi bir platformda tartışmayı, önce günümüz dünyasında anlamı üzerinde durmayı, arkasından da bu bağlam uyarınca Aristotelesçi bir hesaplaşma gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır.

1. Kaygının Yeni Yüzü

Sözlüklerde genellikle “[İng. Anxiety; Fr. Anxiete; Al. Sorge] endişeyle karışık tasa; bir isteğin amacına ulaşmayacak gibi görüldüğü durumlarda ortaya çıkan tedirginlik hali (Cevzici: 2002: 601) şeklinde tanımlanan kaygının günümüzde toplumsal yaşam biçimimizi ve bu biçimi temellendiren teknolojiyi dikkate alarak daha geniş bir alana taşınmış olduğu iddia edilebilir. Kavramı açıklamak için yakın dönemde müracaat edilen iki büyük felsefi dene-

menin yaklaşımı daha farklıdır: XIX. yüzyıldaki Kierkegaard'ın teolojik yaklaşımı ve XX. yüzyıldaki Heidegger'in ontolojik, yani ölüme doğru varlık olan insanın yaşamakta olduğu tecrübeyi esas alan yaklaşımı. Kierkegaard kavramı korku ile ilişkisi bağlamında ele alır. Ona göre "kaygı, düş gören tinin nitelik kazanmasıdır (...) ve [korkudan ve] belirli bir nesnesi olan benzer kavramlardan tümüyle farklı"dır (Kierkegaard, 2003: 55-56). Heidegger kaygı ve korku arasındaki ayrımı Kierkegaard'dan devralmıştır (Schulz, 1991: 7) ve onu ölüm ile ilişkisi bağlamında açıklar: "(...) biz Varlığın açıklığı içinde durmayı, içinde durmaya katlanmayı (kaygıyı) ve en uç olana dayanmayı (ölüme var olmayı) birlikte ve Varoluşun tam özü olarak düşünmek zorundayız" (Heidegger, 1991: 15). Svendsen ise kaygı ve korku üzerine söz konusu ayrımın Kant'tan kaynaklandığını, ancak yukarıdaki ayrımın da tartışmasız geçerli sayılamayacağını belirtir. Ona göre "bazen belli bir nesneden korkarız ama korktuğumuz nesnenin ne olduğunu ya da bu nesne karşısında nasıl bir tutum takınmayı tercih ettiğimizi kesin surette bilmeyiz. Pek çok kaygı hastalığının ayırt edici niteliği de yine bir nesneye sahip olmasıdır, kişi neden kaygı duyduğunu bilir, ama nesnenin, bu kişinin hayatında kendisini nasıl açığa vuraacağı kesinlikten yoksundur" (Svendsen, 2017: 49). Son yaklaşım, korku ve kaygı arasında Kierkegaard ve Heidegger'den gelen 'nesne'nin olup olmamasına dayalı farkı ortadan kaldırır görmektedir. Diğer taraftan korku ve kaygı kavramlarının farkını ortaya koymanın ötesinde, Heideggerci açıklama biçiminden farklı yaklaşımlar da söz konusudur: Hatta denilebilir ki günümüzün karmaşık yapısı, yani teknolojideki muazzam ilerleme aracılığıyla oluşmuş ve önceki yüzyıllara göre son derece farklı toplumsal ilişkilerden kurulu dünyası farklı bir açıklama modelini de mümkün kılar. Castells (2008: 596) yeni kültürümüzün, son 20 yılda tıp teknolojisi ve biyolojik araştırmalardaki ilerlemelerle ölümü hayatlarımızdan çıkardığını ve ölüm yokmuş gibi yaşamının gerçekleşmesine zemin hazırladığını ileri sürer. O halde yaşanan çağ, sadece biyoloji ve tıp alanındaki değil, bilimin hemen her alanda muazzam bir gelişme gösterdiği ve bu gelişmenin de varlığa ilişkinin imgelememizi değiştirdiği bir çağ olarak düşünülmelidir. Dolayısıyla yaşanan çağ ve karakteristikleri analiz edilmelidir.

Yenidünya düzeni, neopolitik liberalizm, geç kapitalizm, ağ toplumu gibi adlandırmalar ile ifade edilen günümüz dünyası, kendisine has ilişkiler ağı içerisinde, baş döndürücü bir hızla değişen/dönüşen bir yapıya sahiptir ve bu sahip olma, kaygıyı farklı bir perspektif bağlamında düşünülür kılar. Adlandırmalar her ne olursa olsun, bu dünyayı karakterize eden, Kierkegaard ve Heidegger'in yaşadığı dünyalardan farklı olarak, Baudrillard'ın belirttiği gibi "birikme ve çokluk" (Baudrillard, 2008: 17) şeklindedir. Söz konusu birikme ve çokluk, kaygının yeni bir ontolojik zeminde tartışılır olmasını sağlar. Artık neyin nasıl seçileceği bir problemdir. Salecl (2014a: 20-21), vereceği bir akşam yemeği için markete peynir almak üzere girişini ve birçok peynir çeşidi arasında beş çeşit peynir almasını dramatik bir biçimde tasvir eder. Görüldüğü üzere birikme ve çokluk, açık bir şekilde eşyayı çoğaltıp hangisi sorusunu bir problem haline dönüştürmektedir. Dolayısıyla insanın karşısında özsel tercihlerinin yanında suni bir problem alanı meydana gelir: Seçmek. Bu suni nitelik, insanı XXI. yüzyılda tanımlayan bir karakter kazanır; insan, hayatının her aşamasında seçim yapmak zorunda olan bir varlık haline gelir; insan 'homo potissimum'dur. XXI. yüzyılının insanını karakterize eden temel niteliklerden biri, sürekli olarak farklı şeyler arasında seçim yapması gereken bir varlık olmasıdır.

İnsanın seçme ile var olduğu alan ise tüketim alanıdır. Bauman'ın da belirttiği gibi "Artık küresel bir tüketim toplumunda yaşıyoruz ve tüketim davranışı kalıplarının, iş ve aile hayatımız dâhil hayatımızın diğer her yönünü etkilememesinin imkânı yok. Artık hepimiz daha fazla tüketme baskısı altındayız ve bu yolda kendimiz tüketim ve emek piyasalarında metalara dönüşüyoruz" (Bauman, 2010: 53). Bu durumda kaygı kavramını da tüketim alanı içerisinde düşünmek makul görünmektedir. Öyle ki tüketim nesnelere yaratıldığı dünya ve bu dünyanın sahip olduğu değişimin hızı, failin rasyonel bir tercihte bulunmasının imkânını ortadan kaldırmakta, insan arzulayan, isteyen ve dolayısıyla sürekli seçmek zorunda olan bir varoluşa indirgenmektedir. Bu varoluş bir takım dönüşümler meydana getirmektedir: Buna göre ihtiyaç arzuya, kendini bilmek düşüncesi kendin olmaya veya var olmak sahip olmaya dönüşmüştür. Söz konusu dönüşüm ise iki kavram-

sal dönüşümü meydana getirdiği iddia edilebilir: Tercih, istemek veya seçmeye dönüşmüştür. Günümüzde kaygı, bu karmaşık dönüşümde kendisini sürekli seçmek zorunda hisseden insanın ruh halinin adı olarak okunabilir.

2. Teknoloji Toplumunda Tüketimin Ontolojisi

Teknoloji toplumu üretim ve tüketim ilişkilerinin bütününe teknolojik işleyişlerin hâkim olduğu yapıdır. Günümüzdeki halinden farklı ve belirleyici olmamak kaydıyla, teknik hemen her çağda var olmuştur. Bu varoluş çeşitli aşamalardan geçilmek suretiyle günümüzün karmaşık ilişkiler yapısını oluşturmuştur ki burada üç aşamaya işaret etmek mümkündür:

1. Alet kullanan kültürler: Bu kültürler 17. yüzyıla kadar devam etmişlerdir. Temel özellikleri, teknik ürünün fiziksel hayatın temel bir problemine çare bulmak için icat edilmiş olmasıdır. Dolayısıyla bu aşama, 'teknik' aşaması olarak da kabul edilebilir.

2. Teknokrasi. Bacon, Kopernik, Kepler, Galileo, Descartes ve Newton tarafından zihinsel temelleri atılan; saat, matbaa ve teleskobun icadıyla şekillenen yapıdır. Teknokrasiğin genel karakteri, hemen hemen 10 yılda bir yeni bir buluşun yapılmasıdır. Teknokrasi, günümüz teknoloji toplumlarının zihinsel alt yapısını hazırladıkları gibi ilk örneklerini de kısmen içermektedirler.

3. Teknopoliler. Bu toplumlar 'totaliter teknokrasi' olarak nitelendirilir. Bu toplumların özellikleri teknolojinin hemen hemen her yaşama alanında belirleyici olması ve teknolojiye karşı duyulan sarsılmaz bir güven olarak ifade edilebilir (Postman, 2004: 32).

Günümüzde teknolojinin temel özelliklerini şu şekilde belirlemek mümkündür:

1. Hemen hemen bütün insani üretim alanlarında uygulanmaktadır.

2. Değişen tüketim estetiği, çalışmaya ilişkin algıyı da değiştirmiştir. Buna göre insanın tanımı 'tüketen varlık' olarak görülebilir.

3. Teknolojik gelişim son derece hızlıdır.

4. Çağımızda teknoloji alışlageldik yorumundan farklı olarak,

bilimin sonuçları olarak görülemez. Sismondo'nun (2015: 134) belirttiği gibi "teknoloji uygulamalı bilim olmaktan ziyade, bilim uygulamalı teknolojidir."

5. Teknoloji totaliterdir, kullanılmadığı takdirde insanın yaşadığı gerçekliğin dışında kalmasına neden olur.

Tüm bu süreçler insanları üretim ve tüketim ilişkileri bağlamında aynılaştırmaktadır. Dolayısıyla günümüz tüketim toplumunda gündelik yaşamın farkında olunmaksızın benzer kavramlar etrafında döndüğünü söylemek mümkün görünmektedir. Kabaca söylenirse, insanın ihtiyaçları vardır, bu ihtiyaçların beslenme ve barınma gibi özsel; eğitim ve tatil gibi ilintisel olduğu söylenebilir. Buna karşılık hem özsel hem de ilintisel ihtiyaçların karşılanması hususunda yaşadığımız dünya sürekli arzu yaratır ve istenci tetikler. İnsan özsel ihtiyaçları bağlamında değil, yaşamının bir mantığı olarak sürekli ister. Hatta böyle bir dünyada istenmeyen tek şey, istemenin kendisinin istenmemesidir. Arzunun karşısında tatmin sağlaması olası birçok nesne bulunmakta ve insan bu çokluktan seçmek durumundadır. Buna karşılık Salecl (2014a:57)'in belirttiği gibi "Arzuyu tatmin edebilecek bir nesne asla yoktur; başarısızlıkta başarı, eriştiği şeyin asla istediği şey olmadığından yakan arzu öznesine özgü bir stratejidir." Buradaki 'başarısızlıkta başarı' ile kastedilen seçme zorunluluğudur. Devamında ilintisel ihtiyaçlar, özsel ihtiyaçlarla birlikte arzunun nesnesi adeta zorunlu ihtiyaç haline gelir ve ihtiyaç yaratıldıktan sonra öznenin hesaplaşmakla yüz yüze kaldığı, seçilecek eşyanın çokluğudur. Eşyanın çokluğu ile ihtiyacın tekliği arasındaki diyalektikte yer alan, nüanslar ile birbirinden ayrılmış eşyanın çeşitliliğidir. Söz konusu çeşitlilik 'hangisi' sorusunu soran öznedeki kaygının nedenidir.

Bir başka açıdan arzulanan nesne ile onu elde etmek isteyen özne arasında meydana gelen düalizimde özne savunmasız görünmektedir. Nesnelerin çokluğu bir tüketim evreni meydana getirir ki bu evreni açıklamak için Baudrillard'ın 'nesnelere sistemi' kavramına müracaat edilebilir. Baudrillard, nesne kavramını ön plana çıkarmasının nedenini 1960'lı yıllarda üretimin öncelikli konumunu yitirmesi ve tüketim olgusu nesnelere ön plana çıkarması ile açıklar (Baudrillard, 2005: 17). Dolayısıyla tüketim ile nesnelere

sistemi arasında yakın bir ilişki söz konusudur: Tüketimi, tüm kültürel sistemimizin üstüne oturduğu (yalnızca nesnelere değil aynı zamanda toplum ve dünyayla) aktif bir ilişki kurma biçimi, sistemli bir etkinlikler dünyası ve tüm sorulara yanıt verme biçimi olarak görmek gerekmektedir (Baudrillard, 2010: 240).

3. Tüketim - Kaygı İlişkisi

Teknolojinin hayatımıza getirmiş olduğu nesnelere neden insan için bir kaygı kaynağıdır? İlk bakışta söz konusu nesnelere hayatımızı kolaylaştırmak gibi bir fonksiyona sahip olup bir kaygı unsuru olmaları dolaylı gibi görünmektedir. Ancak teknoloji, yukarıda da vurgulandığı üzere, kolaylaştırma fonksiyonunu aşır egemen olma sürecine girmiştir. Baudrillard'ın deyişiyle bu aynı zamanda öznenin sahip olduğu özsel niteliklerin 'gereksizleşme' sürecidir. Baudrillard şu soruları sorar: "Gerçek'in, bedenini yerini onların işlemsel formülleri aldığı Gerçek'e ve bedene ne oldu? Teknolojik sentezin eline düştükten sonra cinsiyete, emeğe, zamana ve başkalığın bütün biçimlerine ne oldu?" (Baudrillard, 2012: 45).

Tüketimle ilişkisi bağlamında nesnelere sisteminin temel nitelikleri şu şekilde ifade edilebilir:

- a) Teknolojik nesnelere uzun süreli kullanıma uygun değildir. "Kullan ve at" nesnenin temel niteliğidir. Evladiyelik kavramı, 'dayanıklı' sıfatına dönüşmüştür.
- b) Teknolojik nesnelere vaat ettiği fonksiyondan daha fazladır. Artık üretilen nesne, hem kendisi hem de başkasıdır. Onun başkalık ve fazlalığı özne için elde edilmesinden daha farklı ve özsel olmayan bir sorun meydana getirir: Nesne, karşılanacak arzu veya ihtiyaçtan başka neyi sağlayacak? Diğer taraftan bu bir tahakküm meydana getirir. Sonuçta sahip olunan fonksiyonları farkında olunmaksızın kullanılan teknik alettir. Denilebilir ki ihtiyacın fazlasını ifade eden bu kısım adeta üzerimizde hüküm sürer.
- c) Nesnenin cazibesi. Teknoloji toplumu tüketiciye sürekli tüketmesi gerektiğini empoze eder ve onun tercihine mazhar olmak için kuvvetli bir albeniyi sahiptir:

“Arzulayacak başka bir şey yok mu? Peşinden gidilecek herhangi bir şey? Birinin sahip olduğu bir şey? (Ve bu şey nedir?) Dikkat çekme sahnesinde artık üçüncü kişilere artık yer yoktur. O halde belleğin kendine yol açacağı ve “yeni başlangıçlar” için temizleyeceği bir alan da yoktur. Böylesi bir durum -umut edelim ki kısa sürsün- bıkkınlık verici olarak adlandırılacaktır. Homo consumer'lara musallat olan kâbus memnuniyetlerden kalan ve sahneyi karmakarışık eden anılardır” (Bauman, 2010: 128).

Çağımızın rasyonel insanı “tercih önceliğini kendisine azami tatminleri sağlayacak olan nesnelere” (Baudrillard, 2008:78) vermektedir. Dolayısıyla tüketimde bağlayıcı olan ihtiyaç değil, azami tatmindir. Bu başlangıçta toplumsal bir statü elde etme isteği ile açıklanabilir görünür: “Dünyanın en zeki primatları, neden Hummer H1 Alpha sportif arazi aracını 139.771\$’a alma ihtiyacı duyar?” (Miller, 2012: 7) sorusuna ancak bu şekilde cevap aranabilir. Fakat pahalı bir tüketimin verilen karşılıkla doğru orantılı olduğunu söylemek mümkün değildir: “Okyanus aşırı bir uçuşta birinci sınıfta yolculuk etmek, ekonomi sınıfında yolculuk etmekten 4-5 kat daha pahalıdır; fakat iş adamı ne 4-5 kat daha geniş bir yerde yolculuk eder, ne de 4-5 kat daha iyi bir hizmet alır; ve uçağın hızı bütün kabinlerde aynıdır” (Sennet, 2009: 80).

d) Yaşamı kolaylaştırırken güçleştiren bir mantığa sahip olması. Nesne karmaşık yapısından dolayı kullanım kolaylığına sahip değildir. Hemen her ürünün yanında gelen kullanım kılavuzu, nesne ile özne arasında mutlak bir ünsiyetin kurulmasının mümkün olmadığını belgesidir.

e) Aynı fonksiyonlara sahip nesnelere çokluğu. Söz konusu çokluk içerisinde nesne başka bir nesneyle ikame edilebilir durumdadır. Buna göre nesnelere sistemi artık türdeş çokluk yaratmaktadır ve söz konusu çokluğun seçimini sağlayacak şey, eşyanın niteliğinden ziyade arzuya hitap etmesinden kaynaklanır. Çokluğun birbirinden ayrılmasını sağlayan ölçütler artık tüketici için özsel değildir. Sennet (2009: 80) Amerika’da çok tanınan bir süper marketler zincirinde eşyaların yerleşim düzenini tasvir eder. Bir tarafta raflara yığılmış sayısız ürün, diğer tarafta ise bunlar arasından seçim yapmak durumunda olan tüketici, bir başka tarafta

ise tüketicuyu bu ürün üzerinde derin düşünmekten alı koymayı amaçlayan pazarlama teknikleri vardır. Artık adeta bir ürünü seçmesi istenen fakat seçeceği ürün hakkında, onu diğerlerinden ayırt edecek kriteri belirlemesi çok da mümkün görünmeyen tüketicinin kaygısı söz konusudur.

f) Nesneye ulaşım sürecinin, yani alışverişin bir ritüel haline gelmesi. Çağın alışveriş mabetleri büyük tüketim katedralleri olan AVM'lerdir. Bu mekânlar herhangi bir ihtiyacı karşılamak için değil sadece alışveriş içindir.

g) Teknolojik nesnelere çokluğu, gerçeklik algımızı deforme eder. "Gerçekliği tartışma konusu yapan da, artık felsefi düşünce değil, Sanal Gerçeklik ve onun teknikleri. Eskiden düşünce, düşünce ortamında gerçeğe son veriyordu, oysa şimdi yeni teknolojiler gerçeğe gerçekten son veriyorlar. (Baudrillard, 2012: 45). Bu Baudrillard tarafından "kusursuz cinayet" olarak adlandırılan durumdur. Teknolojinin yok ettiği veya iyimser bir deyişle deforme ettiği gerçekliğe dair problematik algımız kaygı nedenidir.

İlginç olarak tüm bu özellikler nesne için söylenilebildiği kadar, söylenemeyebilir de. Bu nesnenin sahip olduğu ikircikli yapı, 'hangi nesne' sorusunun kesinleşmiş bir cevabının olmamasını sağlar. Seçilecek olan ile ihtiyaç veya arzu arasında daima bir mesafe bulunacak ve bu mesafe 'tamamlanmış' bir tüketim süreci fikrini ortadan kaldıracaktır. Bauman bu durumu modernliğin sıvı aşaması olarak adlandırır:

"Modernitenin komünist ve kapitalist alternatifleri arasındaki mücadele ve rekabet, *ancak ve ancak* her iki taraf da aynı şey için, yani *sonlu*, sabit ve ölçülebilir olduğuna inanılan insani ihtiyaçların tümünün tatmin edilmesi için rekabet ettiği surece anlamlıydı. Ancak modernitenin sıvı aşamasında kapitalizm bu yarışmadan çekildi; bunun yerine insan arzularının potansiyel *sonsuzluğuna* oynadı. Çabalarını bu noktadan sonra onların sonsuz büyümesini karşılamaya adadı. Arzuların tatminine değil, daha fazla arzunun arzulanmasını sağlayan arzulara; fırsatları ve seçenekleri daha verimli hale getirmeye değil çoğaltmaya; olasılıkların işleyişini "yapılandırmaya" değil serbest kılmaya yöneldi." (Bauman, 2013: 50)

Sonuç

Nesneler sisteminin yaratmış olduğu dünyayı ve onun getirmiş olduğu birikme bu çokluğu bertaraf etmek veya üstesinden gelip reel yeni bir dünya meydana getirmek en azından şu an için mümkün olmadığına göre, bu dünyadan kaynaklanan kaygıyı yaşamsal bir problem olmaktan çıkaracak bir strateji ancak kişinin nitelikleri ve tercihleri aracılığıyla mümkün görünmektedir. Tam da burada teknolojinin yarattığı kaygı olgusuna karşılık Aristotelesçi perspektiften yola çıkarak “yetkin bir tercih”i sorgulamak mümkündür. Aristoteles *Nikomakhos’a Etik*’te tercihi (προαίρεσις) “akılla ve düşünmeyle yapılır; nitelik adı bile ‘başka şeylerden önce seçilmesi / αίρετόν gerekliliği’ anlamına geliyor” (Aristoteles, 1997: 1112a15) şeklinde tanımlayarak açıkça iyice düşünüp taşınma’dan ayırmamaktaydı. O halde günümüzde bir nesneyi tercih ederken iyice düşünüp taşınmak ne anlama gelir sorusunu sorabiliriz. Soruya cevaben ‘teknolojik ‘bilinç’ karşılığı verilebilir. Yani “yaşadığımız dünyada kaygı ile başa çıkmak nasıl mümkündür” sorusu tekrar sorulduğunda, karşılık olarak bir “teknolojik bilinç” teklif edilebilir. Bu bilinç, iyice düşünüp taşınmanın karşılığıdır, çok boyutlu bir kavramdır ve farklı bileşenlerden meydana gelir:

Buna göre insan, kişi olarak kendini bilmekle var olur. Bu Sokratik düsturu en başa almak gerekir. Çünkü erdemın diğer adı olan kendini bilmek, insan için neyi istiyorum veya istemeliyim sorusuna cevaben başlangıç noktasıdır:

Bir insan neyin kendisi için olduğunu, neyin kendisini doğuştan olduğu gibi, eksikli ve kusurlu bir yaratık yerine, tam bir insan kılacağını bilmedikçe, iyi, erdemli ve yetkin biri olamaz; ancak ne olduğunu neyi gereksindiğini ve hangi yeteneklere sahip olup, hangi yönlerden eksikli olduğunu bilmedikçe, eşdeyişle kendini bilmedikçe, bir insan kendisi için neyin gerçekten iyi ya da kötü, yaradı ya da zararlı olduğunu bilemez, insan için iyi olan insan doğasına yönletimle (referansla) tanımlandığından, insana özgü erdem bilgelik ya da ve kötüye ilişkin bilgi, kendini-bilme olarak tanımlanabilir (Versenyi, 1995: 125).

Kendini bilen insanın ihtiyaları vardır ve kendini bilen kişi neye ihtiyaı olduğunu bilen kişidir. Tam da bu noktada ihtiyaın kendi gençliğinde bir fiil, günümüzde ise bir isim olarak kullanıldığını söyleyen I. Illich hatırlanabilir (Illich, 2000: 54). Illich'in belirlemesi, tam da ihtiyaı duyulan veya duyulmak zorunda bırakılan nesnelere çokluğuna bir göndermedir. İhtiya bir fiil olarak düşünülürse belli bir nesneye duyulan gereksinimdir ve kişi, ihtiyaından dolayı nesneyi belirler. Burada nesne ihtiya değil, ihtiyaın giderilmesi için bir araçtır. Ancak isim haliyle düşünülürse, bizzatıhi nesne ihtiyaın kendisi ile özdeşleşmek suretiyle kendisini kişiye dayatır. İhtiyaların karşılanması için bir sosyo-ekonomik analiz gerekir ki bu analiz, kendi durumunun analizi oluğu kadar ihtiya nesnesinin de maliyet analizidir. Sonrasında nesneden ona sahip olmakla ne beklediğimizin sorgulanması gelir. Son olarak o nesneyi tüketen bir varlık olarak kendimizi bir dünya vatandaşı gibi düşünmek durumundayız. Çünkü insan, her bir tüketimi ile insanlıktan bir şeyler tüketmektedir. Tercih, tüm bu süreçten sonra gerçekleşmelidir.

Kaynakça

- Aristoteles, *Nikomakhos'a Etik*, çev.: Saffet Babür, Ankara: Ayraç Yayınları 1997.
- Baudrillard, Jean, *Tüketim Toplumu*, çev.: Hazal Deliceçaylı & Ferda Keskin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları 2008.
- Baudrillard, Jean, *Nesneler Sistemi*, çev.: Oğuz Adanır & Aslı Karamollaoğlu, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları 2010.
- Baudrillard, Jean, *Anahtar Sözcükler*, çev.: Oğuz Adanır & Leyla Yıldırım, Ankara: Paragraf Yayınları 2005.
- Baudrillard, Jean, *İmkânsız Takas*, çev.: Ayşegül Sönmezay, İstanbul: Ayrıntı Yayınları 2012.
- Bauman, Zygmunt, *Etiğin Tüketiciler Dünyasında Şansı Var mı?*, çev.: Funda Çoban & İnci Katırcı, İstanbul: De ki Basım Yayım 2010.
- Bauman, Zygmunt, *Modernite, Kapitalizm, Sosyalizm*, çev.: F. Doruk Ergun, İstanbul: Say Yayınları 2013.
- Castells, Manuel, *Ağ Toplumunun Yükselişi*, çev.: Ebru Kılınç, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları 2008.
- Cevizci, Ahmet, *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayınları 2002.
- Heidegger, Martin, *Metafizik Nedir?* çev.: Yusuf Örnek, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları 1991.
- Illich, Ivan, *Tüketim Köleliği*, çev.: Mesut Karaşahan, İstanbul: Pınar Yayınları 2000.
- Kierkegaard, Soren, *Kaygı Kavramı*, çev.: Türker Armağaner, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları 2003.
- Miller, Geoffrey, *Tüketimin Evrimi*, çev.: Gülçin Vardar, İstanbul: Alfa Yayınları 2012.
- Postman, Neil. *Yeni Dünya Düzeni: Teknopolisi*, çev.: M. Emre Yılmaz, İstanbul: Gelenek Yayınevi 2004.
- Salecl, Renata, *Kaygı Üzerine*, çev.: Barış Engin Aksoy, İstanbul: Metis Yayınları 2014a.
- Salecl, Renata, *Seçme İkilemi*, çev.: Barış Engin Aksoy, İstanbul: Metis Yayınları 2014b.
- Schulz, Walter, "Çağdaş Felsefede Kaygı Sorunu", Hoimar von

- Ditfurth (ed.), *Korku ve Kaygı*, çev.: Nasuh Barın, İstanbul: Metis Yayınları 1991, s/ pp. 7-28.
- Sismondo, Sergio, *Bilim ve Teknoloji Araştırmaları Yaklaşımı: Temeller*, çev.: Serkan Sayğın & Ümit Tatlıcan, Ankara: Epos Yayınları, 2015.
- Sennet, Richard, *Yeni Kapitalizmin Kültürü*, çev.: Aylin Onacak, İstanbul: Ayrıntı Yayınları 2009.
- Svendsen, Lars Fr. H., *Korkunun Felsefesi*, çev.: Murat Erřen, İstanbul: Redingot Yayınları 2017.
- Versenyi, Laszlo, *Sokrates ve İnsan Sevgisi*, çev.: Ahmet Cevizci, İstanbul: Gündoğın Yayınları 1995.